

Vooruit met de Geit

Bouwstenen voor een sector met ambitie

Juni, 2013

WAGENINGENUR

For quality of life

Deze brochure is onderdeel van de resultaten van het project Vooruit met de Geit. Dit project is gefinancierd door het ministerie EZ, ZLTO, LTO Noord, Milieudienst SRE en Provincie Noord Brabant.

Overname van tekst en gegevens en het citeren uit deze publicatie is toegestaan mits juiste en volledige bronvermelding wordt toegepast.

J.M.R. Cornelissen, H.J.M. Kortstee, B. Bremmer, V.M. Immink, O.N.M. van Eijk en G.F.V. van der Peet (2013) Vooruit met de Geit - Bouwstenen voor een sector met ambitie. Wageningen UR Livestock Research en LEI Wageningen UR, Lelystad

Beeldmateriaal: JAM Visueel Denken, Shutterstock, Pim van der Beek Mediaproducties

Met bijdragen van Pim van der Beek Mediaproducties, www.pimvanderbeek.nl

Voor vragen of contact:

Jessica Cornelissen
Wageningen UR Livestock Research
0320 293 557
Jessica.Cornelissen@wur.nl

Harry Kortstee
LEI Wageningen UR
0317 484 676
Harry.Kortstee@wur.nl

Woord vooraf

Lef en ambitie om vooruit te gaan

Ondernemen in de huidige tijd is uitdagend. Er zijn allerlei voorwaarden om aan te voldoen en diverse belangen om rekening mee te houden. Soms tegengestelde belangen die duivelse dilemma's veroorzaken. Het getuigt van lef en ambitie als een sector juist in deze roerige tijden een koers durft uit te zetten die verder gaat dan het signaleren van de problemen en ambities, maar die hier daadwerkelijk stappen in durft te zetten

“Vooruit met de Geit” is het resultaat van een gezamenlijke inspanning van onderzoek, overheid en bedrijfsleven. De onderzoekers hebben naast gedegen literatuurstudie en het raadplegen van verschillende belanghebbenden, in interactie met de sector op een aantal deelterreinen het perspectief beschreven. Dat is een werkwijze die aanspreekt en effectief zal blijken te zijn. Omdat de kennis van de praktijk is meegenomen, zal het draagvlak voor maatregelen en investeringen groter zijn.

In de fase van ontwerpen van een zorgvuldige geitenhouderij zijn ook externe adviseurs betrokken. Dat geeft een extra dimensie aan de voorstellen die in deze brochure zijn opgeschreven. Er ligt dus een goed verhaal.

De kansen op een succesvolle en gedragen sector in Nederland zijn goed en uitdagend beschreven. De dilemma's zijn goed geschetst. Maar voorbij het signaleren van deze dilemma's probeert deze brochure met haar bouwstenen juist ook de individuele geitenhouder te inspireren en in beweging te brengen. De beweging naar een toekomstbestendige geitenhouderij. U leest in deze brochure ook over een zestal ondernemers met lef, die concreet aan de slag zijn met vernieuwing in hun eigen bedrijf.

Met het uitbrengen van deze brochure kiest de sector voor een duurzame koers waarin de Nederlandse geitenhouderij zich positief zal onderscheiden van de productie in andere landen. De ambitie die uit deze brochure spreekt is groot, maar dat is de noodzaak tot verandering ook. De geitenhouders en hun ketenpartners zullen moeten blijven innoveren om nu en in de toekomst een veelbelovende sector te blijven. Een sector met lef en ambitie en met maatschappelijke betrokkenheid. Het doel is een gewaardeerde plek in de samenleving in te nemen. Een plek die de ondernemers in de geitenhouderij zeker verdienen.

Jeannette van de Ven
ZLTO vakgroep Geitenhouderij

Inhoud

In **Uitdagingen voor de geitenhouderij** gaan we in op wat duurzaamheid vanuit verschillende perspectieven betekent. Dit komt samen in een streefbeeld dat door sector, keten en maatschappelijke omgeving wordt gedeeld.

- pagina 10 -

In **Bouwen aan de toekomst** laten wij zien hoe er op diverse manieren wordt gebouwd aan de toekomst van de geitenhouderij. Wij presenteren er oplossingsrichtingen in de vorm van bouwstenen en we stellen ondernemers en hun plannen aan u voor.

- pagina 12 -

Een opdracht voor de sector laat strategieën voor de route naar een zorgvuldige geitenhouderij zien. We sluiten af met een oproep aan producenten en ketenpartijen. Een oproep om vanuit een gezamenlijk streefbeeld die zorgvuldige geitenhouderij te realiseren.

- pagina 42 -

Samen op koers naar een zorgvuldige geitenhouderij

In opdracht van het ministerie van EZ, LTO vakgroep geitenhouderij, provincie Noord-Brabant en Milieudienst SRE zijn we gestart met het project Vooruit met de Geit. De opdracht: zet een koers uit voor een zorgvuldige geitenhouderij, waarbij niet alleen gekeken wordt naar de productie (stalniveau), maar ook naar het product (ketenniveau). We hebben dit in nauwe samenwerking gedaan met geitenhouders, erfbetreders, boerenbelangenorganisaties, marktpartijen, dierenbelangenorganisaties en partijen uit de humane gezondheidszorg. Samen hebben ze zich gebogen over de vraag hoe de zorgvuldige geitenhouderij eruit kan zien en welke stappen we vandaag en morgen kunnen zetten om dit streefbeeld realiteit te maken.

Het product van deze zoektocht ligt voor u. De betrokkenen bij het project hopen dat deze brochure u zal inspireren en dat u, net als wij, vele mogelijkheden ziet om aan de slag te gaan met de uitdagingen in de sector. Of u dat nu doet als geitenhouder, erfbetreder, beleidsmaker, belangenbehartiger of ketenspeler, iedereen kan een rol spelen in het realiseren van een betere toekomst voor de geitenhouderij.

Wij zijn erg dankbaar voor bijdragen van een hele reeks enthousiastelingen. Mensen van binnen en buiten de sector die met passie werken aan de vooruitgang in de geitenhouderij. Wij zijn de deelnemers van de Het Nieuwe Veehouden sessies, de mensen die op verschillende fasen van het project hun advies hebben gegeven, de klankbordgroep en collega's zeer erkentelijk. Aan hen en alle anderen die hebben bijgedragen aan dit resultaat een welgemeend dank je wel!

Jessica Cornelissen
Wageningen UR Livestock Research

Harry Kortstee
LEI Wageningen UR

Zorgvuldigheid als richtpunt

De commissie van Doorn heeft zich gebogen over de toekomst van de intensieve veehouderij en pleit voor de omvorming van de intensieve veehouderij naar een zorgvuldige veehouderij. Dit is een veehouderij waar het welzijn van het dier centraal staat, waarin veilig en gezond een voorwaarde vormen (o.a. door minimaal gebruik van antibiotica) en de overlast voor omgeving en samenleving tot aanvaardbare proporties is teruggebracht. Alleen op die manier kan de veehouderij haar bestaansrecht in ons land behouden, aldus de commissie. Veel betrokkenen van in en rond de veehouderij in Nederland hebben zich achter de visie van de commissie geschaard.

In Vooruit met de Geit hebben we de lijn van de commissie gevolgd en zorgvuldige geitenhouderij als richtpunt genomen.

“

Een zorgvuldige veehouderij betekent ook dat geitenhouders in gesprek gaan met hun burens. Door middel van een goede dialoog kunnen wensen of angsten kenbaar gemaakt worden. De uitspraak van ZLTO 'Boeren met de burens' is hierbij van toepassing.

Marlie van Santvoort,
Provinciale Raad Gezondheid Brabant

”

Vooruit met de Geit!

Net als andere veehouderijsectoren bevindt de geitenhouderij zich in een veranderend speelveld. Het gaat niet meer alleen over voedselproductie. Burgers, maatschappelijke organisaties en overheden zijn steeds kritischer geworden. De ontwikkeling van de landbouw in afgelopen decennia heeft ons veel opgeleverd, maar tegelijkertijd is het aantal maatschappelijke discussies gegroeid, bijvoorbeeld over volksgezondheid, milieu, dierenwelzijn en landschap. Ecologische en maatschappelijke grenzen komen in zicht.

De geitensector heeft de afgelopen jaren toeneemende kritiek vanuit de maatschappij over zich heen gekregen, voornamelijk door de Q-koorts. Een flink aantal mensen is ziek geworden door de Q-koorts bacterie, velen ernstig en langdurig. Om de uitbraak van de ziekte te beheersen zijn veel dieren geruimd. Plots stond de geitenhouderij in de schijnwerpers van de media en het politieke debat. Een reeks betrokkenen – Q-koortspatiënten, geitenhouders, artsen, dierenartsen, GGD-medewerkers en woordvoerders van ministeries en belangenverenigingen – voerden op landelijk niveau een discussie over de gevolgen en problemen van de uitbraak. Los van de vraag wie de schuldige was moesten geitenhouders het vaak ontgelden. Zij hebben door dit alles flinke economische en emotionele schade ondervonden. Het imago van de geitenhouderij van een open, extensieve en dier- en mensvriendelijke veehouderijtak lijkt langdurig beschadigd.

Niet alleen de gebeurtenissen rond de Q-koorts geven aan dat de maatschappelijke legitimatie van de geitenhouderij onder druk staat. Ook in de megastallendiscussie wordt de geitenhouderij nogal eens genoemd. Voor geitenbedrijven die dicht bij woonkernen zitten is groei van het bedrijf soms vrijwel onmogelijk.

Daarnaast vraagt de maatschappij om welzijnsvriendelijke oplossingen voor de boventallige lammeren van melkgeitenbedrijven. Bovenop dit alles worden geitenhouders geconfronteerd met stijgende kosten en fluctuerende, veelal dalende, opbrengsten. Veel geitenhouders hebben moeite om hun bedrijfsvoering financieel rond te krijgen, veel bedrijven moeten er voortijdig mee stoppen. Ruimte voor extra investeringen voor verduurzaming van de bedrijfsvoering is in dit speelveld moeilijk te vinden.

Betekent dit het einde voor de geitenhouderij in Nederland? Nee, zeker niet! De geitenhouderij staat nog steeds voor aaibare, sociale dieren, een productiesysteem met een diervriendelijk imago, lekkere en gezonde producten en een grote diversiteit aan innovatieve ondernemers.

De sector kan dit gebruiken om de uitdagingen waar ze voor staat aan te gaan. Zo zal de sector samen met de humane gezondheidszorg verder op zoek moeten gaan naar oplossingen voor problemen rond de Q-koorts. En in samenwerking met marktpartijen kan ze manieren verkennen om lammeren verantwoord te houden en hier waarde uit te halen in de markt. Zo kan de geitenhouderij weer een gezonde, renderende en gewaardeerde sector worden. Kortom: Vooruit met de geit!

“

De geitenhouderij heeft de afgelopen jaren een lastige tijd gehad. Maar de sector is ondernemend en innovatief, laten we daarom vooral naar de toekomst kijken. Dat is veel belangrijker. Daarbij moeten we leren uit het verleden, wat moet anders, wat moet beter?

Jeannette van de Ven, ZLTO, vakgroep Geitenhouderij

”

“

Communicatie is een essentieel punt voor de sector. Dat is echt iets dat ik meeneem uit dit traject. Ik heb gemerkt dat je toch nog veel verder van de consument af staat dan dat je zelf denkt. Het beeld van de burger is vaak nog veel naïefer. Een bord aan de weg plaatsen; je stallen open laten, zodat mensen naar binnen kunnen kijken. Meer durven en doen!

Shaula Bouwman
Dierenarts en adviseur Vooruit met de Geit

”

Wat vooraf ging aan deze brochure

Deze brochure is het resultaat van een meerjarig onderzoeksproject. Het is niet mogelijk om alle bevindingen en lessen uit het traject in één verhaal te stoppen. Daarom staan hieronder de belangrijkste tussenresultaten van het project in het kort op een rijtje. Waar mogelijk verwijzen we naar achterliggende documenten.

Systeemanalyse

De geitenhouderij heeft te maken met vijf probleemgebieden: economische levensvatbaarheid, verwaardiging van boventallige lammeren, volksgezondheid, maatschappelijke legitimatie en milieu. De problemen staan niet op zichzelf maar hangen met elkaar samen.

De uitdaging voor de sector is om in ieder geval te gaan werken aan deze punten. Aangrijpingspunten voor het oplossen van de problemen zijn er gelukkig ook. Samenhangende oplossingen leveren naar verwachting de structurele verandering die nodig is.

 <http://edepot.wur.nl/198235>

Behoeftenanalyse

Verduurzamen betekent veranderen. Dit levert spanning op, zeker binnen een systeem waar alles nauw verbonden is, zoals de veehouderij. Veel pogingen tot verandering stuiten dan ook op verzet. 'Kan niet!', is vaak het antwoord. Het geeft lucht om te starten met behoeften, je springt dan niet meteen naar oplossingen. Behoeften geven aan wat er moet gebeuren. Pas daarna wordt gekeken naar oplossingen, dus het hoe. Door deze omweg blijkt vaak dat er meer oplossingen voorhanden zijn dan eerst werd gedacht. Een zorgvuldige geitenhouderij zal in ieder geval tegemoet moeten komen aan de behoeften van de geit.

 Hieronder staan de behoeften van de geit

Beelden van burger/consument

De burger heeft een idyllisch beeld bij de geitenhouderij. Men denk vooral aan kleinschaligheid en het aaien van geitjes tijdens boerderijbezoeken. De geit wordt naast schaap en koe als hoogst gewaardeerd van de productiedieren. De geit heeft recht op grassprietten. Men wil niet nadenken over het bokjesprobleem en is op de hoogte van Q-koorts en gezondheidsrisico's. Beelden over hoe de geitenhouderij er uit zou kunnen zien: buiten zijn in groepsverband, openheid combineren met meer gesloten onderdelen, combineren van verschillende dieren of combineren met een zorgboerderij en verkoop aan huis.

 <http://edepot.wur.nl/262125>

De geit wil:

- **Rusten:** Onverstoorde, comfortabele en veilige rust; keuze uit verschillende hoogteniveaus
- **Bewegen:** Voldoende ruimte voor lichaamsbeweging; ruimte en faciliteiten (bijvoorbeeld hellingen) voor lammeren om te spelen
- **Zelfverzorging:** Voldoende ruimte om zich te kunnen verzorgen door likken, krabben en schuren
- **Maternaal gedrag:** Rond het werpen de mogelijkheid voor de moedergeit om zich af te zonderen van de kudde, later om zich terug te trekken van haar jongen zodat deze minder bij de moeder drinken en overstappen op vast voedsel
- **Thermoregulatie:** Een omgeving die niet te koud of te warm, en niet te droog of te vochtig is; en die vrij is van tocht
- **Schuilgedrag:** De mogelijkheid om te schuilen voor zon, wind, regen en hitte
- **Voeding:** Onverstoorde kunnen eten; voeding met de juiste samenstelling; onverstoorde kunnen drinken
- **Sociaal gedrag:** Samen met andere geiten kunnen zijn; de mogelijkheid tot fysiek contact
- **Veiligheid en gezondheid:** Geen angst en ongerief ervaren

Marktkansen voor geitenvlees

De geitensector is momenteel vooral ingericht rond het produceren van zuivel. Structurele aanpassingen zijn nodig om ook vlees op verantwoorde en rendabele wijze te kunnen produceren en vermarkten. Geitenvlees kan het beste worden afgezet in de niche-markten van etnische minderheden of new foodies.

De meest urgente uitdaging zit in het waarborgen van de uniformiteit van het product en het bekend maken van de consument met geitenvlees. Geitenhouders kunnen dit het beste gezamenlijk oppakken en werken vanuit een gezamenlijke regie.

 <http://edepot.wur.nl/255890>

Ketenverkenning

Het werken aan innovatieve concepten in niches biedt kansen voor de geitenhouderij. Maar dat is niet genoeg. Er is ook behoefte aan verbetering op vlakken die de sector als geheel betreffen: marktgerichtheid en ondernemerschap, certificering en normering, productontwikkeling, collectiviteit in verwerking en afzet en promotie van geitenvlees.

De gehele geitenketen moet daarvoor gestructureerder en vanuit een gezamenlijke visie gaan samenwerken. Het vizier moet op de lange(re) termijn liggen en er moet gewerkt worden vanuit de gedeelde belangen.

 Het rapport 'Markt- en ketenverkenning geitenvlees en geitenzuivel' kunt u downloaden via www.wageningenur.nl/lei/publicaties

Ontwerpen voor ondernemers

Zes ondernemers en hun adviseurs zochten vanuit hun eigen ambities naar invulling van de zorgvuldige geitenhouderij. Hun individuele ondernemersplannen laten een breed palet aan ideeën en vraagstukken zien. Grootste gemene deler is het centraal stellen van de geit en het ondernemen met het gezicht naar de markt en maatschappij.

Met deze plannen gaan de ondernemers nu zelf stappen zetten op weg naar een duurzame geitenhouderij.

 In deze brochure kunt u kennismaken met de ondernemers en hun plannen

Klimmen en weidegang?

Gedragsonderzoekers geven aan niet zeker te weten of buitenuitloop en klimmen een basisbehoefte is voor de geit. Wel is duidelijk dat het een verrijking vormt voor de geit. We hebben het aanbieden van uitloop en klimmogelijkheden in het verdere proces meegenomen, als optie voor geitenhouders die een extra stap willen zetten op het vlak van dierenwelzijn.

Uitdagingen voor de geitenhouderij

Om de koers richting een zorgvuldige geitenhouderij te kunnen varen is een stip aan de horizon nodig. Een streefbeeld dat aangeeft wat de sector wil bereiken zonder direct al aan te geven *hoe* dat moet. In dit streefbeeld komen de behoeften van de geit, de geitenhouder en de maatschappij terug en worden de vijf probleemgebieden uit de systeemanalyse aangepakt. In samenwerking met de sector en ketenpartijen zijn zeven uitdagingen voor de toekomst van de geitenhouderij vastgesteld.

De zorgvuldige geitenhouderij...

...heeft een minimale milieu impact

De inrichting en het management van het houderijsysteem zijn erop gericht de milieu impact zo klein mogelijk te houden, lokaal en mondiaal.

...produceert lamsvlees op duurzame en rendabele wijze

Lammeren zijn niet langer een restproduct, maar een waardevol product dat integraal onderdeel vormt van de (melk)geitenketen. Er is een constante afzet in de markt in Noordwest-Europa.

...is economisch levensvatbaar

Geitenhouders verdienen een stabiel en eerlijk inkomen. Dit wordt bereikt door een combinatie van toegevoegde waarde, slimme kostenbesparingen, eerlijke verdeling in de keten en neveninkomsten op het bedrijf. In plaats van grootschaligheid is 'eigenschelijkheid' het streven; de schaal die past bij de ondernemer, zijn omgeving, de afzetmarkt en het product.

...waarborgt dierenwelzijn

De behoeften van de geit vormen de basis voor de houderij. Goed dierenwelzijn voor melkgeiten en lammeren staat buiten kijf. Het dier kan haar natuurlijke gedrag uitoefenen, is weerbaar en heeft geen stress of pijn.

...levert producten met een eigen verhaal

De geitenhouderij produceert niet langer alleen voor een bulkmarkt. Ze vermarkt onderscheidende producten in ketenverband die passen bij de marktvraag. De markt waar de geitenhouderij zich op richt is bereid om voor de gecreëerde meerwaarde te betalen.

...wordt gewaardeerd door de samenleving

Geitenhouderijen opereren in een transparante keten. Ze bieden op verschillende manieren toegevoegde waarde en streven daarbij naar maatschappelijke waardering.

...is veilig voor haar omgeving

De geitenhouderij doet er alles aan om risico's voor de volksgezondheid weg te nemen en mogelijke gevaren zo snel mogelijk te constateren en aan te pakken.

“

Veilig zijn voor je omgeving heeft veel te maken met perceptie. De meeste burgers hebben geen vertrouwen in de nieuwste luchtwasser, wel in een openhartige geitenhouder die een goed gevoel achterlaat. Uiteraard moet een geitenhouder daarnaast de risico's ook feitelijk beperken door middel van techniek, management en protocollen. Alleen werken aan de perceptie van veiligheid is een lege huls, maar ook een puur rationele benadering is niet voldoende. Voor een zorgvuldige geitenhouderij zijn beide nodig.

Bart Bremmer, Innovatiesocioloog en oud-projectleider
Vooruit met de Geit

”

Bouwen aan de toekomst

Het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij dient als perspectief waarbinnen de geitenhouderij zich kan ontwikkelen. Maar dan ben je er nog niet. Wat kun je als ondernemer in de geitenhouderij vandaag of morgen gaan doen en wanneer is iets een stap in de goede richting? In dit hoofdstuk laten wij zien hoe er op diverse manieren wordt gebouwd aan de toekomst van de geitenhouderij.

Werken aan individuele plannen

Een zestal geitenhouders is aan de slag gegaan met plannen voor hun bedrijf. Zij wilden vanuit een eigen ideaal of idee concreet werken aan verandering. De groep werd hierin ondersteund door adviseurs die ze zelf aangedragen hebben: mensen van binnen en buiten de sector die kennis en ervaring inbrachten die de ondernemer nodig dacht te hebben bij het uitwerken van zijn plannen. Het traject is gebaseerd op Het Nieuwe Veehouden en werd begeleid door WUR en ZLTO.
www.hetnieuweveehouden.nl

In het traject zijn de ondernemers uitgedaagd om te starten bij hun bedrijfsambities, los van de mogelijkheden en onmogelijkheden die ze verwachtten. Met ieders individuele ambitie als basis heeft de groep vervolgens gekeken naar de grootste knelpunten die in de weg staan bij het verwezenlijken van hun ambities. Aan die knelpunten is extra aandacht besteed door er oplossingen voor te bedenken. Dit alles is uiteindelijk vertaald naar een bedrijfsontwerp waar de ondernemers de komende jaren aan willen werken.

Graag stellen wij de zes ondernemers aan u voor en laten hun plannen voor de toekomst zien.

Gerrit Verhoeven vertelt over meer rendement zonder meer dieren, verwaarding en marktkansen voor geitenmelk - p 18

Piet Stolp wil een biologische geitenhouderij starten, met zorgfunctie en lesvoorzieningen - p 32

Familie van der Schans zoekt naar manieren om te groeien en tegelijkertijd te zorgen voor een uitstekend dierenwelzijn - p 22

Jan van Tilburg zit vol met ideeën over duurzame bedrijfsvoering en experimenteert met vloeren voor het scheiden van mest - p 36

Monique Daniëls en Jan Nooren werken aan een innovatief proef- en leerbedrijf waar de geit voor honderd procent centraal staat - p 26

Erik Fokker neemt het bedrijf van zijn vader over en zoekt naar nieuwe manieren om geitenmelk te vermarkten - p 40

Werken aan bouwstenen voor de sector

Uit de ondernemersplannen hebben wij de innovaties gehaald die invulling geven aan de uitdagingen van de geitenhouderij. Dit resulteerde in negen bouwstenen voor de toekomst van de geitenhouderij: ze geven aan op welke onderwerpen de geitenhouderij stappen moet zetten en hoe die stappen er uit kunnen zien. Denk daarbij aan innovaties in de stal, nieuwe product-marktcombinaties en manieren om een brug te slaan met de omgeving.

Een bouwsteen beschrijft een oplossingsrichting voor een of meerdere van de uitdagingen waar de geitenhouderij voor staat. De set van bouwstenen laat zien op welke vlakken de geitenhouderij kan starten met het werken aan de zorgvuldige geitenhouderij. Zo'n verandering begint altijd met kleine stappen. Hierbij is het wel belangrijk om te kijken hoe deze stappen in de eigen ambitie en het bredere streefbeeld voor de sector passen.

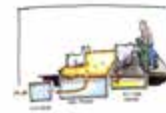
Wij presenteren 9 bouwstenen voor de geitenhouderij

Geitentuin - Groen voor dier, milieu en omwonenden - p 14

Kraamafdeling - Geborgde kraamzorg en verminderd risico ziekteverspreiding - p 24

Vloer per functie - Mestwinning, verminderde milieu impact en keuzevrijheid - p 34

Holland Geit - Kwaliteitsproduct van Nederlandse bodem - p 16

Lammercrèche - Efficiënte en effectieve verzorging voor robuuste lammeren - p 28

50+ melk - Meerwaarde uit een uniek product voor een groeiende doelgroep - p 38

Klimstal - Dierenwelzijn zichtbaar verwaard in de keten - p 20

Natuurgeit - Geiten beheren natuur en leveren verantwoord geitenvlees - p 30

Geitenleer - Zoveel mogelijk van de geit benut en verwaard - p 39

Bouwstenen koppelen aan markt

Wanneer een ondernemer in de geitenketen een innovatie doorvoert op zijn bedrijf, doet hij er goed aan van tevoren na te denken over de verbinding aan de markt. Ten eerste kan hij nadenken over de boodschap die hij wil overbrengen naar de afnemers van zijn producten. Wil hij vertellen hoe hij de geitenhouderij diervriendelijker, milieuvriendelijk of veiliger maakt of wil hij over andere zaken vertellen, zoals de goede smaak of lage prijs? Ten tweede moet hij helder hebben wie de afnemers van zijn producten zijn. Zijn dat de bedrijven verderop in de keten of de eindgebruikers (consumenten)?

Zo ontstaan 4 kwadranten, met ieder een andere strategie van verwaarding van de bouwstenen.

De negen bouwstenen en hun koppeling aan de markt

Geitentuin

Groen voor dier, milieu en omwonenden

Groen kan veel functies vervullen. In de stal fungeert groen als knabbelmateriaal voor de geit als onderdeel van een afwisselend en gezond dieet. Om de stal is het een geur en fijnstoffilter en zorgt het voor een mooie landschappelijke inpassing van het geitenbedrijf. En wanneer je nog een stap verder gaat en geiten niet meer in een stal maar buiten in de geitentuin houdt (het groen dus als stal), biedt het groen alles wat de geit nodig heeft en zorgt het voor een natuurlijke en kapitaalextensieve houderij.

Kunnen knabbelen aan plantmaterialen is goed voor het dierenwelzijn, want de geiten kunnen hun natuurlijke knabbel- en foeragegedrag vertonen. De dieren zijn er ook op het vlak van gezondheid bij gebaat. Als ze op hun achterpoten moeten staan om bij de bladeren en takjes te komen stimuleert dat namelijk de ontwikkeling van het beenwerk. Dit is zeker voor het opfokken van lammeren interessant, want de vleeskwiteit van lammeren die veel lichaamsbeweging hebben gehad is hoger.

De melk van geiten die in de geitentuin worden gehouden kan in de markt worden geprofileerd als weidemelk, vergelijkbaar met hoe dat bij koemelk gebeurt. Het vlees kan worden vermarkt als scharrelvlees.

Groen in de stal

In de stal krijgen de geiten ruwvoer uit de omgeving, bijvoorbeeld snoeimateriaal of maaisel, mits dan schoon en veilig is natuurlijk. Ze krijgen het aangeboden in ruiven die op de ideale knabbelhoogte geplaatst zijn (op of boven ooghoogte). Ook kan de ruif aan het plafond gehangen worden, welke voor de geiten bereikbaar is via een klimhelling. Uiteraard is de ruif eenvoudig naar beneden te halen en te vullen. Het groenvoer vormt een aanvulling op het dieet van de geit.

Knabbelaars

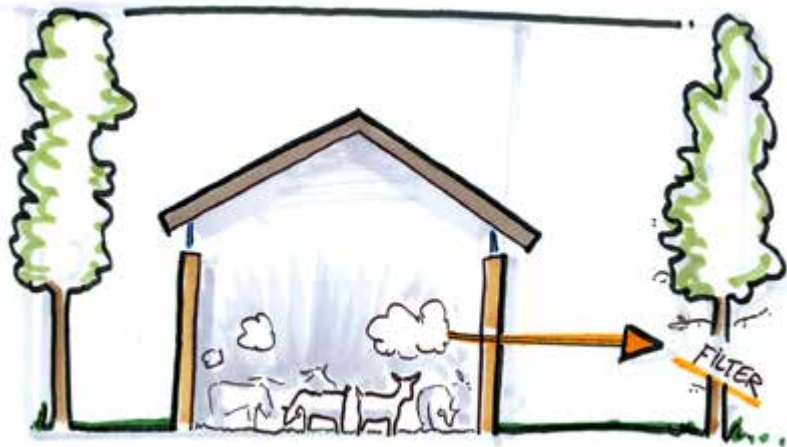
Geiten zijn knabbelaars. Het liefste knabbelen ze aan bomen, struiken of kruiden die op ooghoogte of daarboven zitten. Je ziet schapen of koeien nooit op hun achterpoten staan om dat ene sappige blaadje te bereiken, maar geiten doen dat erg graag en als het nodig is klimmen ze er voor de boom in.

In houderijomstandigheden hebben geiten liever voer dat ze kunnen bewerken en vastpakken dan voer met een egale en fijne (losse) structuur. Ze hebben dus liever geperste blokken dan los meel, liever hele appels dan versneden en liever takken met de bladeren er nog aan dan de bladeren van de takken gestript.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Groen om de stal

Rondom de stal is een groene haag van bomen en struiken geplaatst. Lucht uit de open stallen gaat via deze groene haag en wordt daar gefilterd. Hierdoor is er minder uitstoot van geur en fijnstof. Dit is prettig voor de omgeving, want er is minder stankoverlast en het erf ziet er door het groen aantrekkelijk uit. De bomenhaag biedt het erf ook bescherming en beschutting tegen weersinvloeden en het draagt bij aan de biodiversiteit van de natuur doordat het de leefomgeving voor de lokale fauna vormt. Daar komt nog bij dat met het filteren van het fijnstof ook de kans op verspreiding van Q-koorts of andere ziekteverwekkers die zich via stof verspreiden vermindert.

Stof filteren

Het plaatsen van een bomenhaag kan de concentratie van fijnstofdeeltjes verminderen. Grotere deeltjes het efficiëntst afgevangen. Een rij grove dennen kan een reductie van 18% opleveren. In het initiatief Windstreek wordt in de pluimveehouderij geëxperimenteerd met bomenhagen als stoffilter

 <http://edepot.wur.nl/221633> en www.windstreek.org

Groen als stal

De geiten worden niet meer gehouden in een stal, maar in een weide die specifiek is ingericht op de behoeften van de geit. Het belangrijkste verschil met weidegang zoals we dat kennen voor koeien is dat de geiten niet op een uitgestrekt perceel met gras staan. In plaats daarvan is er afwisselende vegetatie met voldoende mogelijkheden om te knabbelen aan bomen, struiken en kruiden. De kruiden bieden mineralen als waardevol onderdeel van het dieet. De struiken zijn met hun loof en takken ideaal om aan te knabbelen. De bomen ten slotte bieden bescherming tegen de weersomstandigheden. Indien nodig kan er extra bescherming worden geboden in de vorm overkappingen.

De geitentuin is bij uitstek geschikt voor het opfokken van lammeren. De geitenhouder houdt zijn melkgeiten dan in de stal en houdt de lammeren in het omliggende perceel of een perceel in de buurt. Lammeren worden doorgaans niet het hele jaar rond gehouden, er is een piek in de lente en zomer. Juist in die seizoenen is beschutting in de vorm van een stal minder noodzakelijk en kunnen de dieren zich goed redden in de buitenlucht, mits ze beschermd zijn tegen neerslag.

Deze vorm van het houden van geiten is extensief. Er is geen noodzaak meer voor een dure stal en intensief management en de dieren zoeken zelf een groot deel van hun rantsoen bij elkaar.

Weidegang voor geiten

Omdat geiten knabbelaars zijn is een uitgestrekt weiland niet interessant voor ze. Weidegang moet meer zijn dan 'buiten lopen', de omgeving en de vegetatie moeten aangepast zijn op de behoeften van de geit. Dat betekent o.a. variatie in de vegetatie zodat ze kunnen knabbelen en het zorgen voor beschutting tegen weersinvloeden.

Holland Geit

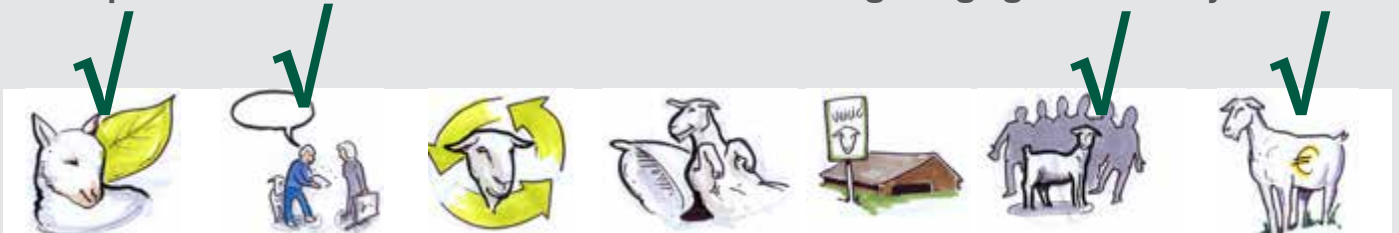
Kwaliteitsproduct van Nederlandse bodem

Consumenten in binnen- en buitenland vinden de herkomst van hun eten steeds belangrijker. Steeds meer winkels (bijvoorbeeld Marqt en Landmarkt in de Randstad) richten zich op streekproducten en eerlijke producten uit korte ketens. Nederlandse producten worden veelal geassocieerd met kwaliteit en lokale producten worden geassocieerd met vers, beter voor het milieu en veilig. Hier liggen dan ook kansen voor geitenvlees van Hollandse bodem.

Via goede marketing en slimme positionering wordt het verhaal verteld van een geitenvleesproduct dat verantwoord en diervriendelijk geproduceerd is. Hollands geitenvlees kan onder diverse productconcepten vermarkt worden.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Wereldgeit

Nederlanders zijn steeds nieuwsgieriger naar vreemde eetculturen en in de Nederlandse keuken komen steeds 'exotischer' producten op tafel. Geit is een dier dat over de hele wereld en door mensen van alle geloofsovertuigingen gegeten wordt. Dit zijn aanknopingspunten voor het concept Wereldgeit. Wereldgeit zet traditionele geitengerechten neer in een modern jasje. Door op authentieke wijze bereide producten aan te bieden zullen consumenten geprikkeld worden dit te gaan proberen. Op de verpakking wordt het verhaal verteld over het ontstaan van het gerecht en de positie die de geit in de samenleving aanneemt in het land waar het gerecht vandaan komt. Het goed zijn voor dieren past ook in die gedachte en daarom zijn eventuele Beter Leven sterren of andere dierenwelzijnsclaims voor de retail belangrijk.

Seizoensgeit

Lammeren van de geit zijn een seizoensproduct, net zoals lammeren van het schaap dat zijn. Dat dit voor de geit geldt is echter veel minder bekend bij de Nederlandse consument. Seizoensgeit gaat hier wat aan doen door geitenvlees als seizoensproduct in de markt te zetten. Geit wordt gepositioneerd als zomer- en nazomerproduct, bijvoorbeeld speciaal voor de barbecue. Deze tijd van het jaar doet denken aan buitenleven, genieten en Bourgondisch eten. Het wordt als luxe product op de markt gezet en zal zo verkrijgbaar zijn via horeca, groothandel en speciaalzaken zoals poeliers en slagerijen.

Dat betekent dus dat de lammeren tot chevon worden afgemest. Het vlees van de chevon heeft een goed ontwikkelde smaak, maar bezit nog wel de eigenschappen van een jong dier.

Geitensnack

Geit is in veel landen een typische street food, iets wat je bij een eetstalletje op straat koopt en direct uit de hand opeet. Geitensnacks verlagen de drempel om geitenvlees te gaan eten. In de VS is geit als snack enorm populair geworden de laatste jaren, onder andere omdat het minder verzadigde vetten bevat.

Snacks zijn vaak gemaakt van restproducten, zo ook de geitensnack. De vierkantsverwaarding van geitenvlees wordt daarmee dus verbeterd. Het is weliswaar een goede manier om van de minder courante delen af te komen, maar voor de kwaliteitsdelen moet een andere bestemming gevonden worden. Prijs is belangrijk en daarom zou er voor deze lijn ook goed gewerkt kunnen worden met bijvoorbeeld vlees van oude melkgeiten.

‘Steek je energie in de markt’

Voorzitter OGC wil
groeien zonder
schaalvergroting

Gerrit Verhoeven

‘Veel biologische geitenhouders kunnen en willen niet groeien in het aantal dieren.’ Geitenhouder en voorzitter van de Organic Goat milk Cooperation, Gerrit Verhoeven, vertelt over kansen voor meer rendement zonder meer dieren, verwaarding en marktkansen voor geitenmelk.

Verhoeven heeft een biologisch melkgeitenbedrijf met 1100 geiten in het Brabantse Biezenmortel. Hij is voorzitter van de in 2009 opgerichte Organic Goat milk Coöperatie. Die coöperatie telt 22 biologische geitenhouders in Nederland en België. Verhoeven: 'Veel biologische geitenhouders kunnen niet uitbreiden. De dieren hebben ruimte nodig voor weidegang. Daardoor zijn we gebonden aan een bepaalde omvang van het bedrijf. Bovendien willen veel biologische boeren niet groeien in omvang van het aantal dieren.'

Meer rendement

'Mijn grootste vraag bij de start van Vooruit met de Geit was: 'Hoe vergroot ik het rendement van mijn bedrijf zonder te groeien in het aantal geiten? Het antwoord dat tijdens de sessies naar boven kwam was: 'Ga verderop in de keten kijken naar kansen om meer waarde uit de melk te halen.' Door gesprekken met mensen binnen en buiten de sector is me duidelijk geworden dat je de energie die je anders in meer geiten zou steken veel beter in de markt kan stoppen.'

Verantwoordelijk voor kwaliteit

De geitenhouder uit Midden-Brabant: 'Mensen in de agrarische sector denken vaak: 'Zodra mijn product van het erf is, moet de volgende maar zien wat hij ermee doet.' Maar als je echt verantwoordelijkheid voor je product neemt, zoals het streven naar hoge kwaliteit en toezicht op de biologische productie, dan levert de melk ook meer op.'

Consument en boer

'Een ander advies dat ook bij Vooruit met de Geit aan de orde kwam, is: 'Biedt consumenten meer belangrijke informatie over de voordelen van de melk en de productie.' Verhoeven benadrukt: 'De productie van biologische geitenmelk is goed voor dier, mens en omgeving; het is eerlijk en gezond. Vaak weet de consument dat nog niet. Daar willen we de consument meer bewust van maken. We moeten zorgen dat de relatie tussen de boer en de consument goed is.'

Adopteer een Geit

Als voorbeeld noemt Verhoeven de actie Adopteer een Geit van ontwikkelhulporganisatie Oxfam Novib. Donateurs schenken een geit aan mensen in Bangladesh. Verhoeven vertelt dat de sector ook geiten heeft geschonken. 'Daarnaast biedt de bijbehorende campagne allerlei mogelijkheden om producten op basis van geitenmelk onder de aandacht te brengen. Bijvoorbeeld in het ledenblad van de ontwikkelhulporganisatie, maar ook in het krantje van biologische supermarktketens als Eko Plaza.'

De Keten

Verhoeven: 'De keten is alleen faciliterend. Wij moeten ervoor zorgen dat er altijd voldoende melk bij de verwerker is en dat er altijd melk beschikbaar is voor de handlaren. Daarnaast willen we het eenvoudiger maken om geitenproducten aan te bieden bij winkels. Ik ben ervan overtuigd dat er in de toekomst nog steeds een goede boterham te verdienen is voor biologische bedrijven met 500 tot 600 geiten. Zeker als de producten goed in de markt worden gezet en de boer de meerwaarde kan overbrengen op de consument.'

Klimstal

Dierenwelzijn zichtbaar verwaard in de keten

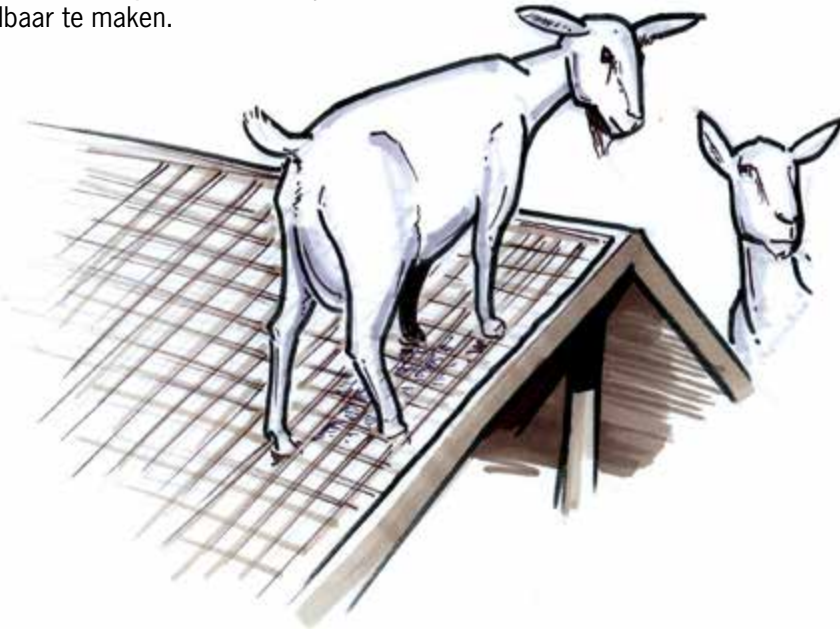
Geiten klimmen graag, het houdt ze fit en het prikkelt de nieuwsgierigheid. Bovendien is het aantrekkelijk om te zien en kan het worden gebruikt om te laten zien dat er geïnvesteerd is in een goed dierenwelzijn, direct aan bezoekers en omwonenden of via productkenmerken aan de consument.

Doordat de dieren veel lichaamsbeweging krijgen is hun vlees steviger en intenser van smaak. De meerwaarde van zuivel en vlees van geiten die kunnen klimmen wordt vertaald naar een meerprijs in de markt (bijvoorbeeld via het Beter Leven kenmerk van de Dierenbescherming). Zo kan bijvoorbeeld op de verpakking van het product getoond worden dat de dieren hebben kunnen klimmen, equivalent aan de koe in de wei. Dit levert meerwaarde en een meerprijs op in de markt. Dit kan gekoppeld worden aan het (deels) van buitenaf zichtbaar maken van de klimvoorzieningen. Op die manier kun je de dierenwelzijnsmaatregelen heel zichtbaar maken voor consumenten, maar bijvoorbeeld ook voor omwonenden en bezoekers.

De klimstal is meer dan een stal met daarin een aantal toestellen of plateaus. De stal is speciaal ingericht rond deze functie. De dieren leren er al vanaf een vroege leeftijd mee omgaan. Er is voldoende ruimte op de klimvoorzieningen en de route ernaartoe, zodat dieren lager in rang kunnen uitwijken en de sociale interactie goed verloopt. Met de klimvoorzieningen ontstaat de mogelijkheid om de dieren op meerdere niveaus in de stal te houden, waardoor de dieren een groter leefoppervlak krijgen terwijl het staloppervlak niet groter hoeft te zijn. Ook kunnen ruimten die verder uit elkaar zitten met elkaar verbonden worden.

De ondergrond van de klimvoorziening is stroef. Dit stimuleert klauwlijtage en zorgt ervoor dat hoeven van de dieren minder vaak bekappt hoeven te worden. Dat betekent minder stress voor de dieren en minder kosten en arbeid voor de geitenhouder. Daarnaast laat de ondergrond mest en urine door. De geitenhouder kan in de ruimte onder de klimvoorzieningen mestscheidende en -afvoerende technologie installeren. Zo kunnen deze waardevolle stromen optimaal benut worden en verbetert het stalklimaat.

Door slim ontwerp is de stal goed en makkelijk schoon te houden. Door de klimtoestellen bijvoorbeeld optakelbaar of plateaus kantelbaar te maken.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Klimtribune

Voor melkgeiten is er de klimtribune. Dit is een schuine vloer over een of meerdere zijden van de stal. De klimtribune is matig steil, zodat het bij uitstek geschikt is voor melkgeiten, of voor de wat oudere of drachtige dieren. De klimtribune biedt zoveel ruimte dat er geen problemen zullen zijn met dominante dieren die de klimvoorziening opeisen of verdedigen.

Klimmen

Geiten zijn echte klimmers. Het is voor alle leeftijden, de lammeren en jonge melkgeiten zijn wel iets avontuurlijker dan oudere dieren. Van oorsprong leven geiten in een heuvel- en bergachtig landschap met een steile, harde ondergrond. Ze willen ook graag rusten op een hoger niveau.

Klimtoren

Lammeren kunnen best wel wat meer uitdaging aan als het gaat om klimmen. Speciaal voor hen is er de klimtoren. Op de klimtoren kunnen de jonge dieren naar hartenlust klimmen en spelen. De klimtoren kan in de stal of buiten geplaatst worden. De klimtoren is uitermate geschikt om op de verpakking van het product terug te laten komen.

Geitenbrug

De geitenbrug past zowel voor melkgeiten als lammeren. De brug kan ruimtes met elkaar verbinden, denk aan de ligruimte met de melkstal of de voerruimte. Zo stimuleer je de geiten om van de klimvoorziening gebruik te maken en ontstaat de mogelijkheid om de stal in te delen in functiegebieden.

Wanneer de geitenbrug de dieren buitenom leidt kan de brug tussen bomen geplaatst worden, zodat de geiten aan de bomen kunnen knabbelen. Bovendien maak je hiermee voor omwonenden, bezoekers en anderen goed zichtbaar hoe je aan verbeterd dierenwelzijn werkt.

‘Dieren moeten naar buiten kunnen’

Geitenhouder van formaat

Familie van der Schans

Alexander van der Schans heeft een geitenhoudrij met 3500 geiten in het Gelderse plaatsje Hurwenen in de Bommelerwaard. Op termijn wil hij groeien naar 5000 geiten. Dierenwelzijn en maatschappelijke acceptatie vindt hij belangrijk. Er zijn plannen voor loopbruggen tussen de stallen, hij onderzoekt het gebruik van verschillende vloeren en de geiten hebben uitloop.

Van der Schans: 'Ik merk dat de consument zich steeds vaker afvraagt of de dieren ook buiten komen. Laatst werd ik nog gebeld door een mevrouw uit Amsterdam. Via Den Eelder Geitenzuivel had ze mijn nummer achterhaald en ze vroeg hoe dat zat. Ik legde uit dat mijn geiten uitloop hebben. Naast de stal is namelijk een groenstrook waar de dieren naar buiten kunnen. Die afwisseling tussen binnen en buiten is volgens mij goed voor het dier.'

Loopbruggen

Alexander heeft plannen voor loopbruggen tussen de stallen. De geiten kunnen dan via de bouwsels heen en weer lopen. Onderweg knabbelen ze aan het blad van de bomen die tussen de stallen staan. Van der Schans: 'Met Vooruit met de Geit hebben we bijvoorbeeld gekeken naar dierenwelzijn en stalvernieuwing. Ik kijk ook naar plateaus en klimtoeren in de stal. Vooral in de eerste levensjaren zijn geiten erg druk, het is dan mooi als ze kunnen klauteren. Het moet natuurlijk wel werkbaar blijven. Als reguliere houder heb ik niet de luxe om extra mensen in te zetten voor het schoonmaken van de toestellen.'

Maatschappelijk bewust

Met een nieuwe stal op een aangrenzend perceel hoopt Van der Schans uit te groeien tot 5000 geiten. 'Ik ben me ervan bewust dat het een behoorlijke omvang is en wil voorkomen dat de omgeving last heeft van mijn bedrijfsvoering. Toen ik het bedrijf hier begon, heb ik bijvoorbeeld de voeropslag naar de achterkant van het erf gehaald omdat er geklaagd werd uit de buurt. Nu heeft niemand er last van. Ik heb rondom het bedrijf bomen en struiken geplant. Dat is goed voor de luchtwassing en het geeft ook een groene uitstraling. Dat vind ik belangrijk. Als mensen hier komen en zeggen: 'Ik wist niet dat jullie hier met een geitenhouderij van 3500 dieren zaten', dan zie ik dat juist als een compliment.'

Onderzoek

Van der Schans onderzoekt samen met een student het gedrag van de geiten op verschillende vloeren en bodembedekking. 'De dieren hebben vanuit hun oorsprong ook de behoefte aan een harde ondergrond. We kijken hier hoe ze omgaan met een harde vloer, een hok waarvan de vloer half is ingestrooid en een roostervloer. Het is belangrijk om dat soort kennis te delen.'

Vroeger en nu

Van der Schans haalt een oud krantenknipsel tevoorschijn. Het artikel 'De boer op' uit het Reformatorisch Dagblad gaat over een open boerderijendag op het melkveebedrijf van zijn ouders. Trots wijst hij naar de foto bij het verhaal. 'Kijk, dat is mijn moeder. Zo was het vroeger bij ons. We hadden koeien, kippen, ganzen en aten groente uit eigen tuin. Nu hebben bedrijven vaak maar één soort dieren. Ik heb hier ook een varken rondlopen. Kinderen die het bedrijf bezoeken vinden dat geweldig. Ik kijk ook naar verbreding. We willen bijvoorbeeld een bed & breakfast beginnen. Zo kunnen we mensen kennis maken met het leven hier op de geitenhouderij.' Laatst was het college van burgemeester en wethouders hier op werkbezoek. Sommigen hadden nog nooit een geitenhouderij van dichtbij gezien. Ze vonden het reuze interessant. We zijn een sector met veel jonge maatschappelijk bewuste ondernemers. Dan mogen we best wat meer open staan naar onze omgeving.'

Kraamafdeling

Geborgde kraamzorg en verminderd risico ziekteverspreiding

De kraamafdeling is een aparte ruimte in de stal voor hoogdrachtige dieren. De stal biedt de dieren een gerieflijke omgeving en voorziet in speciale nestruimten voor de dieren die geworpen hebben of op het punt staan dit te doen. Zo komt de kraamafdeling tegemoet aan de behoefte van de geit om zich rond het aflammeren af te zonderen.

De omstandigheden in de kraamkamer kunnen geoptimaliseerd worden zodat precies ingegaan kan worden op de specifieke behoeften die de geiten op dat moment hebben. Doordat alle hoogdrachtige dieren in dezelfde ruimte zitten kan de veehouder deze groep extra goed monitoren en ze direct de zorg bieden die ze nodig hebben. Omdat de dieren die intensief gemonitord moeten worden bij elkaar staan, is monitoring makkelijk en minder tijdrovend.

De kraamafdeling zit in het centrum van de stal. Via mechanische ventilatie, luchtwassing en lichte drukverschillen is de kraamafdeling afgescheiden van de rest van de stal en de buitenwereld. Daardoor is de infectiedruk naar buiten toe (naar de rest van de kudde en naar de omgeving) beperkt. Door middel van de kraamafdeling kan onder andere het risico op verspreiding van Q-koorts en andere ziekteverwekkers naar mens en dier worden verminderd.

Om de kraamafdeling heen bevindt zich de gewone leefruimte voor de overige dieren. Deze wordt natuurlijk geventileerd en er komt volop daglicht naar binnen. Zo behoudt de stal haar open karakter. De ruimte van de kraamafdeling wordt gecreëerd door middel van verplaatsbare wanden. In de pluimveehouderij worden opblaasbare wanden gebruikt die hier geschikt kunnen zijn. Daarmee is het systeem flexibel en kan het meegroeien met het aantal drachtige dieren.

Q-koorts

Geiten kunnen geïnfecteerd zijn met de Q-koortsbacterie (*Coxiella Burnetii*) zonder daar veel last van te ondervinden. Draggers van de bacterie scheiden deze uit via hun lichaamsvocht. Het grootst is het risico op verspreiding tijdens verwerpen. De bacterie hecht zich aan fijnstof in de stal. Doordat geitenstallen open zijn stoten de stallen fijnstof naar de omgeving uit. Zo kunnen ziekteverwekkers via de lucht overgebracht worden op de mensen die in de buurt van die stallen komen. Door geiten te vaccineren kan het aantal kiemen dat uitgescheiden wordt aanzienlijk worden teruggebracht.

“

De aparte kraamafdeling is essentieel omdat hierdoor minder risico ontstaat op verspreiding van ziekten vanuit de stal naar buiten. Dit geeft meer garanties voor de volksgezondheid.

Marlie van Santvoort,
Provinciale Raad Gezondheid Brabant

”

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Open stallen tijdelijk dicht

Wanneer een voor de mens besmettelijke dierziekte uitbreekt is het belangrijk dat de geitenhouder maatregelen kan nemen. Hij kan bijvoorbeeld gordijnen ophangen waarmee hij de stal afsluit zodat bacteriën de stal niet verlaten. Zo'n tijdelijk afgesloten stal moet dan wel voorzien zijn van ventilatie en klimaatregeling.

“

Het is noodzakelijk om aandacht te besteden aan het voorkomen en beheersen van zoönosen en het beperken van het antibioticagebruik, maar dit mag niet doorschieten naar het vervangen van open stallen door gesloten stallen en het vervangen van de stropotten door roostervloeren. Naast veel licht en frisse lucht, goede voeding, voldoende ruimte, goede hygiënemaatregelen en vaccinatieprogramma's, lijkt het ons goed in te zetten op het fokken van robuustere dieren.

Bert van den Berg
De Dierenbescherming

”

'Natuurlijk gedrag bevorderen en rendabel zijn'

Geitenhouders stellen
het dier centraal

Monique Daniëls en Jan Nooren

Melkgeiten, bokkenvlees, tassen van geitenhuiden, kennis delen. Monique Daniëls en haar man Jan Nooren uit Schijndel ontwikkelen een innovatief proef- en leerbedrijf waarin de geit voor honderd procent centraal staat. Door plateaus in de stal wordt natuurlijk gedrag bevorderd.

Daniëls en Nooren zoeken naar een nieuwe locatie voor hun geitenhouderij. Ze zitten nu 150 meter van de bebouwde kom en mogen daar niet bouwen. Daniëls: 'We kijken naar locaties binnen en buiten Brabant om de plannen voor ons nieuwe bedrijf uit te voeren.'

Zelf afmesten

De geitenhouders leveren melk aan coöperatie Amalthea en mesten bokken af op hun eigen bedrijf. Via poelier Ruig komt het vlees in de schappen van groothandel Sligro terecht. Daniëls: 'We brengen de geiten groot tot ze ongeveer 4 maanden oud zijn. Als ze 25 tot 30 kilo wegen, worden ze geslacht. Ik kies er bewust voor om de geiten zelf af te mesten. Ik wil geen jonge dieren op transport zetten naar bijvoorbeeld Spanje. Dat vervoer veroorzaakt een hoop stress en er is meer kans op infecties.'

Tassen van geitenleer

Monique en haar man kijken verder dan melk en vlees. Het leer en de vacht van hun Saanen en Alpine-geiten willen ze graag verwerken. Tot tassen bijvoorbeeld. Daniëls: 'De huid van vleesbokken gaat nu naar looiers in India en wordt daar verwerkt. Ik zeg dan altijd: 'Die zien we via de Xenos weer terug'', ter illustratie haalt ze een krukje tevoorschijn dat is bespannen met een geitenhuid. 'Ik wil zelf met de huiden aan de slag, ik heb er een aantal in de vriezer liggen en ga met een student van de design-academie uit Eindhoven bekijken hoe we daar luxe-tassen van kunnen maken. Op het vlak van arbeidskosten kunnen we in Nederland natuurlijk niet concurreren met India. De tassen zitten in een luxer deel van de markt. Maar ik wil de mensen ook laten zien wat er allemaal nog meer mogelijk is met de geit. Daniëls: 'Het is erg nuttig om informatie te delen met andere geitenhouders en om van elkaar te leren zoals bij het project Vooruit met de Geit.'

Natuurlijk gedrag en gezondheid

In de plannen van Daniëls en Nooren groeit het aantal geiten van 480 naar 1200 tot 1500. Volgens de geitenhoudster biedt die groei kansen voor verduurzaming. 'We maken nu gebruik van oude varkensstallen. Voor de toekomst kijk ik naar een duurzaam stalconcept dat rendabel is. Ik wil het natuurlijk gedrag van de geiten bevorderen. Geiten knabbelen graag en het is goed voor het beenwerk als ze op de achterpoten staan. We denken bijvoorbeeld aan planten in de stal. De gezondheid van mens en dier staat bij ons op één. We willen een aparte kraamstal bouwen om bij het aflammeren het risico op zoonosen te beperken. Ook kijken we hoe we de uitstoot van ammoniak kunnen terugdringen.'

Klimplateaus

In de bokken-stal van haar huidige bedrijf zijn plateaus geplaatst om natuurlijk gedrag te stimuleren. Daniëls: 'We hadden al loopplankjes bij de lammetjes, maar ik zag dat ook de bokken het liefst op een helling gingen liggen. We hebben roosters uit de varkensstal geplastificeerd en bedekt met stro. De geiten liggen er graag op. Het geeft ook rust in de groep. Als de leiders van de groep op het plateau liggen, kan de rest rustig eten. Bij het uitmesten van de hokken klap ik de plateaus gewoon op.'

Educatie

De geitenhouders zien kansen voor verbreding. 'In de nieuwe bedrijfsopzet is ruimte voor vergaderingen, workshops, kinderfeestjes en excursies. Ze willen ook een leerbedrijf zijn voor studenten diervverzorging. Nooren en Daniëls geven beide les aan de HAS in Den Bosch. Daar doceren ze diervoeding, fokkerij, bedrijfsbegeleiding en ondernemen. Ze bieden studenten graag een plaats aan op hun nieuwe bedrijf. Daniëls: 'We vergaren niet alleen kennis, we verspreiden het ook weer. Het is belangrijk dat geitenhouders onderling informatie delen over bijvoorbeeld bedrijfsvoering en plattelandsvernieuwing. We zijn een jonge sector en kunnen van elkaar leren hoe we onze bedrijven moeten verbeteren.'

Lammercrèche

Efficiënte en effectieve verzorging voor robuuste lammeren

Na de geboorte gaan de lammeren naar de lammercrèche. Dit is een ruimte in de stal speciaal ingericht op de behoeften van de jonge dieren. Het klimaat kan nauwkeurig worden geregeld en alle voorzieningen voor een goede zorg zijn aanwezig. De lammercrèche maakt het mogelijk om de verzorging van de jonge dieren in te passen in de reguliere bedrijfsvoering door de zorg efficiënt te organiseren. Doordat alle dieren van een leeftijdsgroep bij elkaar zitten en doordat de dieren op werkhooft zitten kan de geitenhouder de dieren goed bereiken voor controle, waardoor het verzorgingsproces efficiënt ingericht is. Door de intensievere verzorging, maar ook door bijvoorbeeld op leeftijd afgestemde behandeling, is er minder ziekte en uitval onder de dieren. Ook is er minder antibiotica nodig. De geitenhouderij neemt met deze oplossing zelf de verantwoordelijkheid voor het verantwoord opfokken van de boventallige lammeren.

De allerjongste dieren worden in de eerste periode van hun leven onder op werkhooft geplaatste warmtekoepels gehouden. De ruimte is afgeschermd en klein, zodat het klimaat goed te regelen is en indien nodig efficiënt bij te verwarmen. De ideale temperatuur op dierhoogte is circa 18°C. Zo worden longproblemen en andere aandoeningen voorkomen.

De koepels kunnen met een lier worden opgetrokken en zijn van één kant open te zetten. In deze klimaat gereguleerde koepels liggen de lammeren warm en beschermd. Doordat de dieren op werkhooft zitten is controle en zorg weinig arbeidsintensief.

De ruimte groeit met de dieren mee. In de eerste dagen zitten ze individueel onder de koepels. Als de dieren ouder worden, worden de koepels weggehaald. De tafels waarop de dieren zaten worden grondig gereinigd om darmproblemen bij de dieren te voorkomen. Vervolgens worden de tafels omgebouwd tot klimtoestel. De dieren krijgen zo steeds meer ruimte en mogelijkheid tot spel, leren en sociaal contact. Ook in de grotere ruimte is er klimaatregulatie en worden temperatuurexcessen en tocht voorkomen. Langzaam wordt er overgegaan op natuurlijke ventilatie, afhankelijk van het buitenklimaat. Zo kunnen de dieren wennen en een weerstand opbouwen.

Lammeren afmesten op het eigen bedrijf

Melkgeitenbedrijven brengen hun lammeren vaak naar een bokkenmesterij. Daar worden de lammeren van meerdere bedrijven bij elkaar gezet en opgefokt tot ze naar het slachthuis kunnen. Er is veel antibiotica nodig op deze bokkenmesterijen. Doordat er steeds meer aandacht komt voor het terugdringen van antibiotica, worden steeds meer lammeren op het bedrijf van herkomst afgemest.

Wanneer lammeren geboren worden is er een piek in de werkzaamheden op het geitenbedrijf. De geitenhouder moet zijn aandacht verdelen. Omdat de lammeren een weinig lucratieve bijtak van de melkgeitenhouderij vormen, zijn voorzieningen vaak niet optimaal. Denk aan de huisvesting en het klimaat. Dit leidt tot gezondheids- en welzijnsproblemen.

Er is behoefte aan een systeem waarin op efficiënte wijze kan worden gezorgd voor de lammeren, een systeem waarin management en huisvesting specifiek zijn ingericht op lammerenzorg. Zodat deze dieren gezond kunnen opgroeien en tot meerwaarde kunnen zijn voor de geitenhouder.

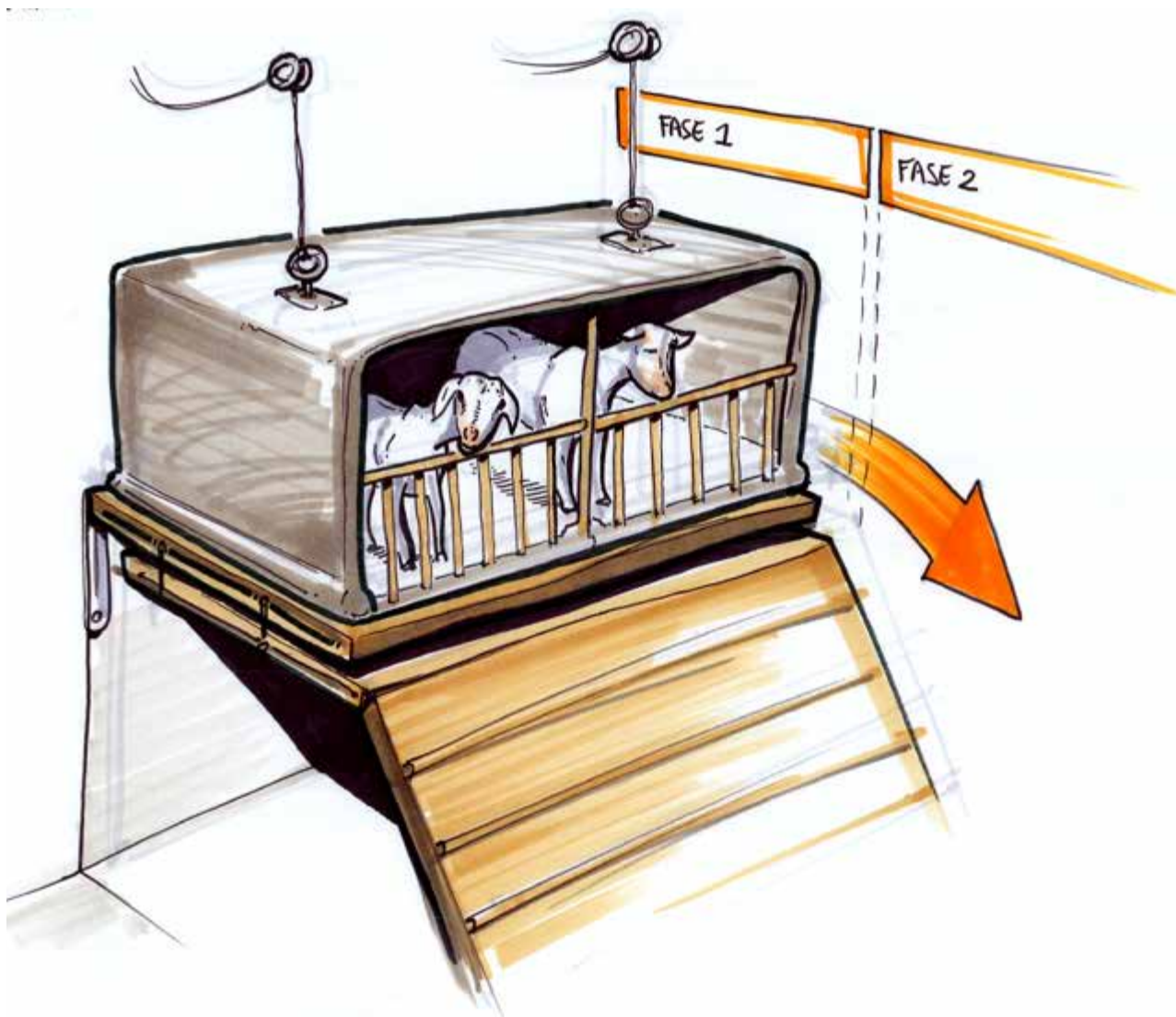
Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Beide groepen – vleeslammeren en opfoklammeren - blijven samen in de lammercrèche totdat de vleeslammeren de slachtleeftijd hebben bereikt. Zodra de vleeslammeren worden afgevoerd blijft er voor de achterblijvende opfoklammeren een ruime leefomgeving over. De opfoklammeren blijven in de jongveestal totdat ze robuust genoeg zijn om zich bij de melkgeiten te voegen.

De lammercrèche is eenvoudig en flexibel te creëren door middel van opblaasbare wanden. De secties in de lammercrèche groeien met de dieren mee door de wanden te verplaatsen, ze krijgen steeds meer ruimte naarmate ze groeien. De ruimte is de rest van het jaar – wanneer er geen lammeren zijn – voor andere doeleinden te gebruiken.

De geitenhouder past een regime van duurmelken toe. Hierdoor worden er minder bokjes geboren.

Duurmelken

Een normale lactatie duurt ongeveer 10 tot 12 maanden. Bij duurmelken slaat een melkgeit één of twee keer lammeren over, zodat de geit gedurende 2 tot 5 of meer jaren wordt gemolken zonder tussentijds te lammeren. Dat betekent een aanzienlijke vermindering van het aantal lammeren per geit. Het is daarmee een belangrijke oplossing voor het tegengaan van boventallige lammeren. Bovendien levert het ook een gelijkmatigere toevoer van melk op en een vermindering in kwetsbare periodes van de melkgeit. De melkproductie van duurgemolken dieren is hoger en de kwaliteit en verwerkingseigenschappen worden niet negatief beïnvloed. Duurmelken wordt al op vrij grote schaal toegepast, maar nog steeds wordt jaarlijks de helft tot driekwart van de geiten drachtig.

 : <http://edepot.wur.nl/42847>

Natuurgeit

Geiten beheren natuur en leveren verantwoord geitenvlees

In diverse natuurgebieden worden 'grote grazers' ingezet als natuurbeheerders. Hun maatschappelijke meerwaarde is groot. Er zijn drie categorieën grote grazers, waarvan de geit tot de groep 'snoeiers, plukkers en browsers' behoort; ze vreten vooral de meest voedzame delen van de plant, zoals jong gras, knoppen en de jonge twijgen en daarnaast eten ze ook kruiden. Naast deze categorie, zijn er ook de 'echte grazers' (runderen en paarden bijvoorbeeld) en de 'intermediate feeders' (zoals het edelhert of schapen). Juist in gebieden die minder geschikt zijn voor koeien om in te lopen, bijvoorbeeld omdat het er wat ruiger is, kan de geit worden ingezet. Voor de geit hoeft gras niet volop aanwezig te zijn, hij knabbelt graag kruiden en boomblaadjes. Er is al ervaring met het houden van volwassen geiten in natuurgebieden en daar blijkt dat het kan.

De dieren hebben natuurlijke schuilmogelijkheden in de vorm van bomen en struiken, zodat ze beschutting tegen het weer kunnen zoeken. Omdat het opfokken van lammeren vooral in voorjaar en zomer gebeurt is verdere voorziening van schuilmogelijkheden niet nodig. Indien het toch nodig is, kan er extra bescherming worden geboden in de vorm van mobiele overkappingen. Deze worden regelmatig verplaatst om de ziektedruk laag te houden (o.a. om worminfecties te voorkomen). Bij de overkappingen kunnen de dieren ook worden bijgevoerd. Dat is ook het moment waarop de geitenhouder zijn dieren kan monitoren. Verder krijgen de dieren volledige vrijheid. Hierdoor kan het dier zijn natuurlijke gedrag vertonen en kost het de veehouder een minimale investering in geld en tijd.

Dit is een perfecte manier om lammeren op een duurzame en maatschappelijk gewaardeerde wijze te verwaarden. Lammeren zijn niet langer een kostenpost voor de melkgeitenhouder, maar zijn een extra stroom van inkomsten. Een geitenhouder kan zijn eigen

lammeren op deze manier grootbrengen, maar het is ook denkbaar dat hij de lammeren verkoopt aan terreinbeheerders of hobbyboeren die ze op hun buurt weer verkopen voor het vlees.

De geitenhouder brengt de lammeren in het natuurgebied nadat hij ze een aantal weken op het geitenbedrijf heeft grootgebracht (bijvoorbeeld in een lammercrèche). Ze blijven in het natuurgebied tot een leeftijd van ongeveer een half jaar en worden dus als chevon verkocht. Het vlees is smakelijk door de lichaamsbeweging van de dieren en het is natuurlijk door het gevarieerde en natuurlijke dieet van de dieren. De geitenhouder verkoopt het vlees via retailers of markthouders of direct aan consumenten, bijvoorbeeld via het internet of in het bezoekerscentrum van het natuurgebied waar de dieren in hebben geleefd. Het vlees is herkenbaar als seizoensproduct en wordt verkocht onder een kenmerkende naam of label. Hiermee kan de geitenhouder aan de consument laten zien wat voor leven de geiten gehad hebben.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Seizoensproduct

Lammeren worden in de lente geboren. Die piek kan enigszins worden verlaagd in een duurmelksysteem, maar er zal desalniettemin sprake blijven van een piek in de geboorte van lammeren. Dat betekent dat er ook een piek zal zijn in het aanbod van geitenvlees. Het is dan ook heel logisch om geit als een seizoensproduct op de markt te zetten.

Als je geiten afmest tot chevon (ongeveer een half jaar oud), dan zal het seizoen van geitenvlees na de zomer zijn. Het seizoen begint eind augustus en loopt door tot half november. Tot die tijd hebben de geiten de kans gehad door te groeien tot een gewicht van 35 kilo waardoor het vlees smaak ontwikkelt, maar nog wel de eigenschappen bezit van een jong dier. De textuur en smaak moeten doorslaggevend en sturend zijn voor het concept. Dit vlees kan als luxe product op de markt gezet worden voor horeca, groothandel en speciaalzaken zoals poeliers en slagerijen of via meer directe verkoop bij de consument terecht komen, bijvoorbeeld via internetverkoop of verkoop bij het bezoekerscentrum van het natuurgebied of locaties die daar een koppeling mee hebben.

 <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/427316>

‘In 2014 begin ik met melken’

Bankier start biologische geitenhouderij

Piet Stolp

Piet Stolp (51) uit Haarlem start samen met zijn vrouw een biologische geitenhouderij. Stolp werkte 26 jaar bij de Rabobank in Amsterdam en hielp twintig jaar lang ondernemers met de financiering van hun bedrijf. Nu gaat hij zelf aan de slag als ondernemer. Zijn biologische melkgeitenbedrijf krijgt een zorgfunctie en er wordt les gegeven.

Op het moment van spreken (begin 2013) heeft Stolp net een bod uitgebracht op een locatie voor zijn bedrijf. 'De financiering is bijna rond. Ook het agrarische verhaal loopt volgens plan', verzekert Stolp. Eind april 2013 start hij met het fokken van jongvee op een tijdelijke locatie, de stal van een goede relatie. Begin 2014 wil Stolp beginnen met melken. Het bedrijf moet groeien tot ongeveer 800 melkgeiten en jongvee. Bokken zullen worden grootgebracht op het eigen bedrijf.

Netwerk Vooruit met de Geit

Stolp is geboren op een melkveehouderij (koeien). Ter voorbereiding op de overstap naar de geitenhouderij bezocht hij in twee jaar tijd ongeveer 25 geitenbedrijven. Om het vak te leren, werkte hij op verschillende bedrijven mee. Ook besloot hij om mee te doen aan Vooruit met de Geit. 'Als startend geitenhouder heb ik veel profijt van de informatie uit het project. In die groep zitten ervaren geitenhouders die dagelijks met het vak bezig zijn. Qua achtergrond ben ik een vreemde eend in de bijt. Maar ik voelde me zeker serieus genomen door de andere deelnemers. Ik heb veel geleerd. Bijvoorbeeld over ventilatie van de stallen, vloersoorten en de voordelen van een aparte aflammerstal. Het project is bovendien goed voor mijn netwerk.'

Melken is de hoofdmoot

Stolp: 'De omzet van mijn bedrijf komt straks vrijwel volledig uit het biologische melkgeitenbedrijf. Ik ga leveren aan de Organic Goat milk Cooperation (OGC) van Gerrit Verhoeven uit Biezenmortel. Hij doet ook mee aan Vooruit met de Geit.' Een klein deel van de melk wil ik op mijn eigen bedrijf verwerken tot zuivelproducten voor bezoekers, de lokale supermarkt en plaatselijke horeca.'

Zorg- en publieke functie

Het bedrijf krijgt ook een publieke en zorg-functie. Stolp: 'Het verbinden van stad en platteland vind ik belangrijk. Toen ik in Amsterdam werkte, merkte ik dat mensen in de stad nauwelijks iets weten van voedselproductie. Sommige kinderen weten niet dat melk van een dier komt. Ik wil daar iets aan doen. Ook bij ouder publiek groeit de behoefte om te weten waar het voedsel vandaan komt en hoe het wordt geproduceerd.'

De informatie moet wel laagdrempelig zijn. Plezier en de aibaarheidsfactor van de geiten wil ik voorop stellen. Ik vertel graag over het vak, maar de geitenhouderij blijft mijn kerntaak. Mocht het bezoek uit meerdere schoolklassen per week bestaan, dan moet ik die excursies uitbesteden of een samenwerking zoeken met scholen of de gemeente.' Stolp benadrukt dat de gezondheid van mens en dier gewaarborgd wordt door passende hygiëne-maatregelen en een goede logistieke inrichting van de geitenhouderij.

Zorg

Het geitenbedrijf krijgt ook een zorgfunctie. Stolp verpacht bedrijfsruimte aan een zelfstandig zorgondernemer die samenwerkt met Landzijde. Dat is een zorginstelling voor mensen met een beperking. Stolp: 'Ik draag er graag aan bij dat er met liefde en aandacht wordt gewerkt door en met mensen die het minder getroffen hebben in hun leven.'

Vloer per functie

Mestwinning, verminderde milieu impact en keuzevrijheid

De ruimte waarin de geiten leven is opgebouwd uit een variëteit aan vloeren, afhankelijk van de functie die de ruimte heeft: een zacht en comfortabel ligbed in de ruimte waar de geiten rusten en herkauwen, met inzet van techniek om emissies te beperken. En een schone en droge vloer op de plekken waar ze eten, lopen en mesten. Doordat deze vloer hard is slijten de klauwen van de dieren op een natuurlijke wijze en is bekapping minder vaak nodig. In de rustruimte kan de geit ook kiezen voor een rustplek op een hoger niveau, die kan ze via een klimvoorziening bereiken.

Bij warmere omstandigheden hebben geiten een voorkeur voor harde vloeren. Bovendien kiezen ze graag rustplekken op een hoger niveau. Het is het beste de geit keuzevrijheid te bieden. Deze stal biedt haar die vrijheid.

Doordat er enkel op die plekken waar dat nodig is gebruik wordt gemaakt van strooisel, kunnen emissies flink verlaagd worden en is er minder (duur) stro nodig. Het levert een prettiger stalklimaat op voor dier en dierhouder en het beperkt de risico's op verspreiding van ziekteverwekkers via fijnstof. Het diervriendelijke imago van de sector blijft echter behouden, want er wordt beter ingegaan op de behoeften van de geit en de dieren liggen nog steeds op stro.

Vloer om te liggen

De vloer in de rustruimte van de geiten heeft veel weg van de potstal. Het is echter een slimmere uitvoering ervan, waarmee emissies beperkt worden. De bodem is bestrooid met een (dunne) laag strooisel en is geperforeerd zodat er lucht doorheen kan. Onder deze bodem zit kelderafzuiging zodat er van onder de pot afzuiging plaatsvindt. Hiermee wordt de emissie

van fijnstof, geur en ammoniak verminderd en fixeren ziekteverwekkers zich in het strooiselmateriaal. Daarnaast wordt ook de afgezogen lucht gefilterd of gewassen. In de rustruimte worden voldoende ligvoorzieningen op een hoger niveau geboden, welke de geiten kunnen bereiken via een klimvoorziening.

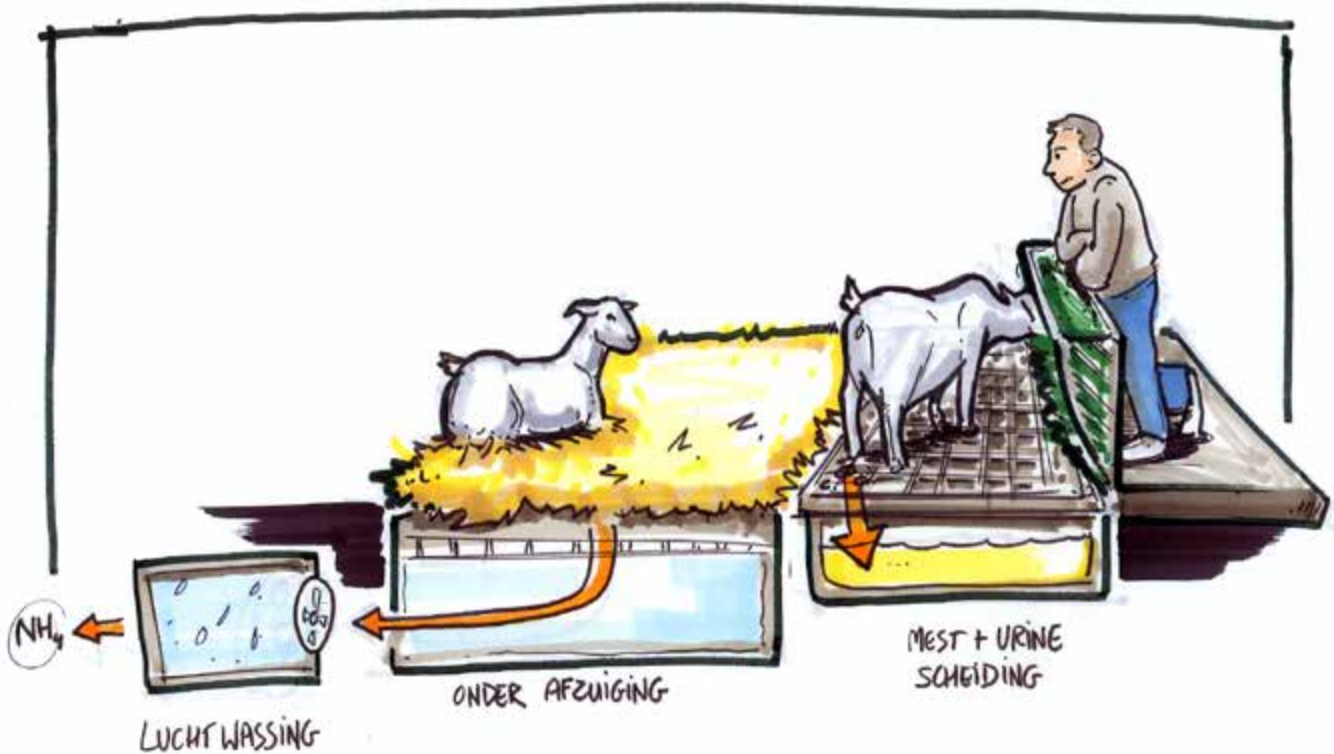
Wanneer geitenbedrijven door middel van deze bouwsteen minder overlast vormen voor hun omgeving, is het mogelijk dat ook bedrijven die relatief dicht bij woonkernen zitten zich kunnen blijven doorontwikkelen. Op dit moment is dit namelijk een rem op de ontwikkeling van veel bedrijven.

Leer van andere sectoren

De geitenhouderij kan veel leren van ontwikkelingen in andere veehouderijsectoren. In de melkveehouderij is bijvoorbeeld veel variatie aan stalsystemen en is er veel innovatie op het gebied van emissiearme vloeren. Het is de moeite waard om te kijken op welke ontwikkelingen in andere sectoren de geitenhouderij kan meeliften.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Vloer om te bewegen

Waar geiten niet rusten is een pot niet nodig, bijvoorbeeld in de voergang, langs of achter het voerhek, in de wachtruimte voor het melken en in het algemeen daar waar looplijnen zijn. In deze delen van de stal ligt een harde bodem. Door de roostervloer achter het voerhek hebben de dieren altijd dezelfde voerhoogte. Dit is de plek waar dieren relatief veel mesten, dus de verwachting is dat daar het merendeel van de mest en urine opgevangen kan worden.

De bodem is urinedoorlatend, waardoor mest en urine snel gescheiden worden. Dit vermindert de uitstoot van ammoniak, methaan en geur. De urine wordt onder de vloer opgevangen en verzameld. De mest blijft liggen en wordt verwijderd met een mestschuif of een mestrobot. De afzonderlijk opgevangen stromen maken een betere

benutting en verwaarding van de nutriënten in de afzonderlijke stromen mogelijk. Dit is voor de biologische landbouw al een relevant issue – vooral als het gaat over fosfaten –, voor de gangbare veehouderij wordt het ook een steeds belangrijker punt.

De kringloopgedachte die achter het scheiden van mest en urine zit is belangrijk voor maatschappelijke waardering. Daarom communiceert de veehouder over deze maatregelen op zijn bedrijf. Dat doet hij bijvoorbeeld door borden aan de weg, uitleg aan bezoekers op het bedrijf of uitleg op de website van het bedrijf.

Scheiden van mest kan mogelijk gecombineerd worden met klimmogelijkheden. De klimvoorzieningen zijn uitgerust met een vloer die de urine doorlaat en daaronder opvangt.

Potstal toe aan een facelift?

Tot nu toe worden geiten voornamelijk in potstallen gehouden. Dit staat niet echt ter discussie, terwijl hier wel reden voor is. De potstal oogt diervriendelijk en authentiek en draagt veel bij aan het imago van de sector. Ook is het systeem simpel en goedkoop. Maar, de potstal heeft ook nadelen. Zo levert het te hoge emissies op en is er een relatief hoog risico op verspreiding van ziekteverwekkers via fijnstof. Daarnaast is de potstal redelijk arbeidsintensief en wordt het stro steeds duurder. Ook kan het in de potstal behoorlijk warm worden.

Al met al lijkt de potstal dus niet de meest ideale oplossing. Er is behoefte aan een alternatieve vloeruitvoering, waarbij positieve punten van de potstal zoals het diervriendelijke karakter behouden blijven. Essentieel hierbij is dat de geit de keuzevrijheid heeft.

‘Die zandvloer verdient nog een kans’

Bio-boer innoveert met voer en vloer

Jan van Tilburg

Een zandvloer voor het scheiden van mest en de teelt van eiwitrijke voedergewassen. Biologisch geitenhouder Jan van Tilburg uit Oude-Tonge zit vol met ideeën over duurzame bedrijfsvoering. Op zijn geitenbedrijf laat hij zien waar hij aan werkt.

Jan van Tilburg heeft een biologische geitenhouderij met 600 melkgeiten, 130 stuks jongvee en een groep bokken. In 1994 verruilde hij Hagestein (gemeente Vianen) in het midden van Nederland voor Oude-Tonge op het Zuid-Hollandse Goeree Overflakkee. Daar heeft hij 50 hectare land. Van de lente tot de herfst grazen zijn geiten overdag in de wei. Van Tilburg verbouwt voedergewassen voor zijn eigen dieren en teelt aardappelen en uien voor consumptie.

Weidegang

Van Tilburg onderzoekt de mogelijkheden om minder krachtvoer in te kopen. Hij verbouwt Tritical-erwten en de Franse klaversoort Esparcette voor het bijvoeren van eiwitrijke vlinderbloemige gewassen. Van Tilburg: 'Esparcette bevat bovendien veel Tannines. Dat helpt tegen maag- en darmwormen, daar hebben de geiten soms last van na weidegang. Verder is weidegang echt een verrijking voor de dieren. Als de zon gaat schijnen dan hoor ik ze roepen dat ze naar buiten willen. Vooral de geiten die het jaar ervoor ook buiten liepen, kunnen niet wachten om weer de wei in te gaan.'

Mestscheiding

In Jans bedrijfsplan staat het sluiten van kringlopen centraal. Rentmeesterschap en duurzame bedrijfsvoering zijn belangrijke ambities voor Van Tilburg. Hij onderzoekt bijvoorbeeld het scheiden van meststromen. In een zandbak met drainage-systeem worden mest en urine opgevangen, gescheiden en apart bewaard. De opzet is dat de urine door het zand loopt en wordt opgevangen in

een bassin onder de zandbak. De vaste mest blijft op de zandlaag liggen en wordt gezeefd. Van Tilburg onderzoekt hoe hij dat proces kan verbeteren. 'Tot nu toe heb ik nog niet de juiste machine kunnen vinden. Ik ga het proberen met een strandreiniger.'

Minder ammoniak

Het idee van de zandvloer komt uit de melkveehouderij waar al langer zand wordt gebruikt. Van Tilburg, die van oorsprong melkveehouder is: 'Naast de standaard potstalmest ontstaat er een meststroom die minder ammoniak bevat. Die mest vind ik beter geschikt voor grasland. Bovendien kan ik per gewas bekijken welke mestsoort het beste is.'

Gewenning

Van Tilburg merkt dat de geiten moeten wennen aan de ondergrond. Hij heeft geëxperimenteerd met grove en fijne zandkorrels. 'In de bak is ook een deel met stro bedekt. Als ik 's ochtends de stal binnenkom, dan liggen ze op het stro. Ik heb gemerkt dat je bij de verandering van een vloer flink moet volhouden voordat het een bewuste keuze van het dier wordt. De keuze van de geit voor een bepaalde ondergrond heeft vooral met gewenning te maken. Als ze van jongs af aan wennen aan een bepaalde ondergrond gaat het goed.'

50+ melk

Meerwaarde uit een uniek product voor een groeiende doelgroep

De groep ouderen in ons land groeit en ouderen zijn als consument meer en meer een aparte doelgroep met specifieke wensen. Geitenmelk heeft een aantal positieve eigenschappen waardoor het erg geschikt is voor deze doelgroep. Ouderen kunnen gebaat zijn bij het hypoallergene en licht verteerbare karakter en de hoge hoeveelheden fosfor en calcium in de melk.

Deze bouwsteen is vooral gericht op de vermarkting. Op het geitenbedrijf kan er echter ook bijgedragen worden, door een aangepast voerregime gericht op het verkrijgen van de gewenste melksamenstelling. Er kan bijvoorbeeld gericht gevoerd worden op het verkrijgen van melk met hoge omega 3 gehalten.

Het product wordt geproduceerd en vermarkt via een coöperatie om zo voldoende kracht in de markt te kunnen creëren.

Geitenzuivel is een niche

Met zuivel is veel productvariatie te creëren. Het differentiëren en profileren op niche-producten met een gezondheidsclaim gericht op specifieke doelgroepen kent veel kansen.

Geitenmelk beslaat een klein marktaandeel vergeleken met koemelk en binnen dit marktaandeel zijn er veel meer partijen actief dan in de koemelksector. De geitenhouderij doet er daarom goed aan om niet binnen dit kleine en versnipperde aanbod een niche product neer te zetten dat zich onderscheidt ten opzichte van het gangbare geitenzuivelaanbod. In plaats daarvan kan het niche product beter onderscheidend ten opzichte van koemelkproducten worden neergezet.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

Geitenleer

Zoveel mogelijk van de geit benut en verwaard

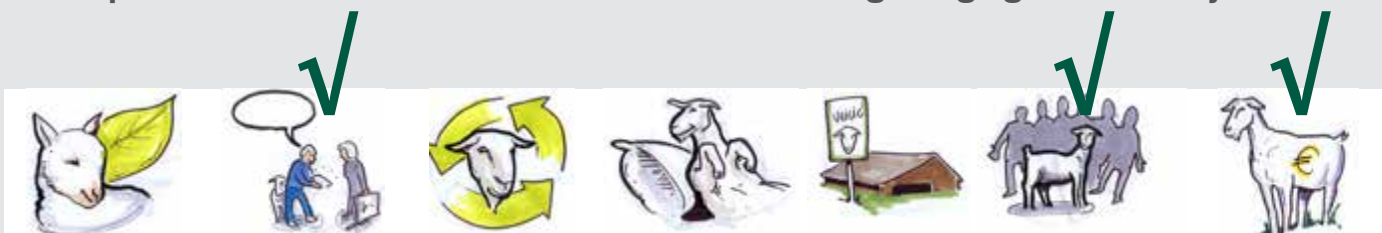
Er zit meer van waarde aan de geit dan enkel zuivel en vlees. Ook de huiden kunnen worden verwerkt en verkocht. Als de geitenhouder een combinatie van Alpine en Saanen geiten gaat houden levert dat leer op in diverse kleuren en patronen. Dat maakt het zeer geschikt voor verwerking tot mode artikelen, zoals tassen. Deze worden verkocht in (web)winkels voor de (mode)bewuste consument.

De geitenhouder kan de verschillende producten die hij van zijn geiten maakt in de marketing aan elkaar verbinden. De geitentas wordt verkocht met daarin geitenzuivel en geitenvlees, of mensen sparen bij aankoop van geitenzuivel of vlees voor een geitentas. Voor alle producten geldt dat er een verhaal bij wordt verteld waardoor het product meerwaarde heeft voor consument en het met een meerprijs verkocht kan worden.

Het leer is een product dat op deze manier, met verhaal, goed verwaard kan worden via de consument. Maar er zijn nog meer producten mogelijk van de geit. Denk aan haren, botten of bijproducten van de kaasproductie. Deze kunnen niet direct verkocht worden aan de eindgebruiker, maar aan bedrijven. Hiermee is het vermarkten van een verhaal lastiger. Echter, door de betere vierkantsverwaarding ontstaat er wel meer rendement per geit.

Hoe past deze bouwsteen in het streefbeeld van de zorgvuldige geitenhouderij?

‘Erkenning voor eerlijk product is belangrijk’

Jonge geitenhouder
neemt bedrijf over

Erik Fokker

Erik Fokker heeft samen met zijn vader een geitenbedrijf met 1130 melkgeiten in het Overijsselse Zalk. Fokker wil het bedrijf overnemen. Door die overname is het plan om geitenmelk te leveren voor babymelk in de ijskast beland.

Erik Fokker (30) wil op korte termijn de V.o.f. overnemen. De jonge geitenhouder woont met zijn vrouw en vier kinderen in een ruime woon-unit op het erf. Pa en ma Fokker kijken al een beetje naar huizen in de buurt zodat hun zoon over niet al te lange tijd in het woonhuis kan intrekken. 'Eerst moet de financiering voor de overname rond zijn', vertelt Fokker aan tafel bij zijn ouders. 'De bank stelt strenge eisen aan de omzet. Om de financiering rond te krijgen moet ik uitbreiden.'

Dierenwelzijn is belangrijk

Eind 2014 wil Fokker ongeveer 1500 geiten houden. Hij gaat de bestaande bedrijfsruimte efficiënter benutten door een oude pluimveestal om te bouwen tot stal voor 250 jonge geiten. Een deel van de opslagruimte wordt bij de stal getrokken.

In de potstal laat Fokker de melkcarroussel zien. Door de grote glazen pui van de aanbouw komt veel daglicht binnen. De geiten draaien een rondje terwijl ze individueel voer krijgen.

'Ik vind dierenwelzijn en maatschappelijke acceptatie belangrijk. Onze stal voldoet aan alle eisen voor dierenwelzijn. Er is veel daglicht, de dieren hebben veel ruimte en we hebben een aparte aflammerstal. Ook nu we gaan uitbreiden vind ik het belangrijk dat partijen als de dierenbescherming achter onze bedrijfsvoering staan.'

Babymelk

Aanvankelijk lagen er plannen om geitenmelk te leveren aan producenten van babyvoeding. Door nieuwe Europese regels is geitenmelk als bestanddeel voor babymelk toegestaan. In Vooruit met de Geit ontstond het idee om samen te werken met babyvoedingproducenten en partijen als de GGD en consultatiebureaus.

Overname eerst

Fokker legt uit dat het idee voor babymelk door de aanstaande bedrijfsovername in de ijskast is beland. 'Van Vooruit met de Geit heb ik geleerd dat er meer uitbreidingsmogelijkheden zijn dan schaalvergroting. Uitbreiding via een product-markt combinatie is ook mogelijk. Voor mij kost productontwikkeling en marktintroductie op dit moment teveel tijd en geld. Er liggen zeker kansen voor de toekomst.'

Friesland Campina

Het geitenbedrijf van de familie Fokker levert melk aan CBM en Friesland Campina. De melk wordt voornamelijk tot kaas verwerkt. Een klein deel gaat naar Arla en wordt verwerkt tot consumptiemelk. Fokker: 'We verkopen ook melk uit de tank, maar ik wil dat groter gaan aanpakken. Ik wil meer rechtstreeks aan consumenten leveren. Het zou mooi zijn als ik dagverse melk aan de supermarkt kan verkopen.'

Erkenning is belangrijk

Fokker vindt het belangrijk om erkenning te krijgen voor zijn melk. 'Sommige geitenhouders boeit dat niet zo, maar ik wil geen grijze muis zijn die alleen aan de co-operatie levert. Geitenmelk is licht verteerbaar, bevat veel calcium en het is een mooi alternatief voor mensen met koemelkallergie. Fokker denkt bijvoorbeeld aan een likeur op basis van geitenmelk. 'Erkenning voor een eerlijk product vind ik belangrijk.'

Een opdracht voor de sector

Met de bouwstenen geven we handvatten voor geitenhouders om in hun eigen praktijk aan de slag te gaan met de gewenste verandering. Dit zorgt voor beweging van onderaf. Die beweging kan versterkt worden wanneer er ook vanuit het collectief van de sector of keten stappen gezet worden. De uitdaging van de sector ligt op de volgende punten.

- **Gezamenlijke visie en strategie:** werk aan een sterke ketenregie en samenwerking binnen de keten. Dit is van belang om gezamenlijk de uitdagingen van de toekomst aan te pakken er te zorgen voor structurele lange termijn afzetmogelijkheden.
- **Collectief optreden:** treed gezamenlijk op richting de markt, werk samen aan promotie van Nederlands geitenzuivel en geitenvlees. Zoek aansluiting bij grote zuivelverwerkers en benut hun kennis en netwerk.
- **Uniformiteit:** zorg dat het leveren van kwaliteit op de eerste plaats staat. Deze kwaliteit dient gegarandeerd en geborgd te zijn, bijvoorbeeld door middel van certificering en normering.
- **Marktgerichtheid en productontwikkeling:** speel in op trends en ontwikkelingen en richt je op specifieke doelgroepen. Onderscheid je niet ten opzichte van elkaar, maar promoot Nederlandse geitenzuivel als onderscheidend ten opzichte van koemelk en buitenlandse geitenzuivel. Met name voor geitenvlees is het creëren en vermarkten van toegevoegde waarde van belang. Daarnaast biedt het ontwikkelen van gemakproducten perspectief, omdat hiermee ingespeeld wordt op een consumptietrend en het zorgt voor een betere vierkantsverwaarding.

“

Samenwerking, hét zwakke punt van de sector, moet nu echt snel worden opgepakt. Van hard werken en 'ieder voor zich' naar slim samenwerken. Dit is nodig om de lage marges te verbeteren. Daarnaast is meer dialoog met de samenleving nodig om de sector maatschappelijk geaccepteerd te houden. Zonder draagvlak vanuit de maatschappij zal de sector het moeilijk krijgen in de toekomst.

Jeannette van de Ven, ZLTO, vakgroep Geitenhouderij

”

Zuivel: Meerwaarde creëren in eigen land

De Nederlandse melkgeitenhouders produceren op dit moment voornamelijk voor een anonieme bulkmarkt, waarbij een deel van de melk onbewerkt geëxporteerd wordt. Dat betekent dat ze moeten concurreren op kostprijs. Nederland heeft hier echter een nadelige positie; in veel landen is namelijk goedkopere productie mogelijk. Daarom zou de melkgeitenhouderij niet moeten concurreren op dit vlak. Er moet een gezamenlijke regie komen gericht op het creëren van grotere toegevoegde waarde per schakel in de keten. De meest logische afzetmarkt voor Nederlandse kwaliteitsgeitenzuivel ligt in Noordwest Europa. Daar is het aandeel consumenten dat verder kijkt dan enkel de prijs het grootst.

“

De geitensector moet schaalvergroting niet als de enige weg zien en zich niet richten op de wereldmarkt. Elders kan men altijd goedkoper produceren. Beter is het producten met meerwaarde, waaronder hoog dierenwelzijn, af te zetten in de driehoek Londen - Parijs - Berlijn, waar veel hoog opgeleide, kritische welgestelde consumenten wonen. Die groep vraagt om producten met meerwaarde en is bereid die tegen een hogere prijs te kopen. De geitenhouders, zuivelaars en slachterijen moeten een eind maken aan de versnippering in de afzet en gericht gaan vermarkten met hulp van marktdeskundigen en marketeers.

Bert van den Berg, De Dierenbescherming

”

Vlees: Nicheproducten voor specifieke doelgroepen

Geitenvlees is geen alledaags product. Het merendeel van de Nederlandse consumenten heeft het nog nooit geproefd en velen hebben hier ook geen behoefte aan. Geitenvlees kan de concurrentie met kipfilets of hamlappen niet winnen. Wanneer de geitenhouderij het vlees van de geit wil gaan verkopen moet ze zich richten op doelgroepen die nieuwsgierig zijn naar nieuwe producten en die bereid zijn een meerprijs te betalen voor producten met een goed verhaal. Deze doelgroep noemt men de New Foodies. Het vlees kan dus het beste worden afgezet als nicheproduct, als iets speciaals.

Om dit te realiseren moeten de afnemers (horeca, retail en detailhandel) er zeker van kunnen zijn dat de producten beschikbaar zijn, dat ze van de goede kwaliteit zijn en dat er een zekere mate van uniformiteit is. Daarnaast is het van belang dat de meerwaarde van de producten goed vertaald en overgebracht wordt naar de consument zodat de meerprijs verantwoord wordt. Hier kan de sector als collectief een rol vervullen. De sector faciliteert daarmee verbinding tussen de producent en de afnemer.

“

Een hogere marge krijg je niet wanneer je je producten zomaar levert aan de volgende schakel in de keten. Denk na over wie je product koopt en maak een merk dat ergens voor staat en dat herkenbaar is voor de consument.

Samuel Levie, Food Cabinet

”

Vooruit met de Geit

Vooruit met de Geit had de opdracht om een koers uit te zetten voor een zorgvuldige geitenhouderij, waarbij niet alleen gekeken wordt naar de productie (stalniveau), maar ook naar het product (ketenniveau). We hebben dit in nauwe samenwerking gedaan met geitenhouders, erfbetreders, boerenbelangenorganisaties, marktpartijen, dierenbelangenorganisaties en partijen uit de humane gezondheidszorg. Samen hebben ze zich gebogen over de vraag hoe de zorgvuldige geitenhouderij eruit kan zien en welke stappen we vandaag en morgen kunnen zetten om dit streefbeeld realiteit te maken.

Het resultaat van Vooruit met de Geit laat zich wellicht het beste zien aan de hand van de verhalen van de zes ondernemers die, samen met hun adviseurs, op zoek gingen naar toekomstgerichte plannen passend binnen hun ambitie. Hun verhaal en hun plannen kunt u in deze brochure lezen.

Van hun gezamenlijke zoektocht hebben we ook wat geleerd voor het collectief van de sector. Wij hebben uit hun plannen de innovaties gehaald die invulling geven aan de uitdagingen van de geitenhouderij. Dit resulteerde in negen bouwstenen voor de toekomst van de geitenhouderij: ze geven aan op welke onderwerpen de geitenhouderij, wat de deelnemers van Vooruit met de Geit betreft, stappen moet zetten en hoe die stappen er uit kunnen zien. De set van bouwstenen laat dus zien op welke vlakken de geitenhouderij kan starten met het werken aan de zorgvuldige geitenhouderij. Dat begint met kleine stappen, welke in deze brochure geplaatst zijn in het bredere streefbeeld van de sector.

Aan de slag!

In Vooruit met de Geit heeft een aantal geitenhouders gewerkt aan hun plannen voor de zorgvuldige geitenhouderij. Hun plannen en ideeën vormen de basis voor de bouwstenen. Deze ondernemers zijn in hun eigen praktijk verder gegaan met deze ideeën. Dat doen ze niet alleen. Met elkaar en met diverse andere mensen uit de keten of de periferie zijn ze hard op weg om die zorgvuldige geitenhouderij werkelijkheid te maken.

Staat u na het lezen van deze brochure ook te popelen om aan de slag te gaan? Ziet u, net als wij, kansen in en voor de geitenhouderij? Ga er dan mee aan de slag! Kijk waar u zelf het verschil kunt maken en kijk hoe u uw plannen kunt versterken door verbinding te zoeken met anderen. De geitenhouders van Vooruit met de Geit laten zien dat het kan. Zij delen graag hun ervaringen met u.